

RAPLAMAA MÄLUKESKUS Aruanne 2022

Jaana Tõnisson, mälu keskuse spetsialist

1. Taust

Raplamaa Mälu keskuse loomiseks esitas Rapla Vallavalitsus koos Raplamaa Omavalitsuste Liiduga (ROL) juunis 2021 taotluse Euroopa Liidu struktuurivahenditest rahastamiseks. Taotlus rahuldati ning mälu keskust rahastati maakondlike arengustrateegiate elluviimise toetusmeetmest 75% ehk 60 881 euro ulatuses, omafinantseering 22 067,88 eurot (25%) tasus ROL. Projekti abikõlblikkuse periood on 29.06.2021–28.02.2023.

Raplamaa Mälu keskuse ideed oli eelnevatel aastatel arutatud mitmes kontekstis erinevates gruppides, kuid aastal 2021 sai ROLis kokku lepitud mudel ja põhimõtted, kuidas vähemalt esialgu mälu keskus hakkaks eksisteerima. See kokkulepe sai konkreetse kirjaliku kuju just riigile esitatud taotluses.

Eesmärgiks on luua ühtselt ja terviklikult toimiv keskkond, kus osalevad erinevad Raplamaa mälu asutused, organisatsioonid ja üksikisikud eesmärgiga luua koostöövõrgustik, mille tegevuse väljundiks on Raplamaa mälu jäädvustamine, avalikult kättesaadavaks tegemine, Raplamaa identiteedi tugevdamine ning selle praktiline kasutamine piirkonna tuntuse suurendamiseks.

Mälu keskus, korraldades ajaloo- ja kultuuripärandi süsteemset digitaliseerimist ja avalikkuse informeerimist maakonnas võimaldab muuta erinevad kogud senisest kättesaadavamaks. Mälu keskuse eesmärk on selle sisu säilitamine tulevastele põlvedele ja selle kasutatavuse ja hallatavuse tagamine ka tulevikus. Maakonnas tekib ühtne mälu asutuste koostöö- ja infovõrgustik, mille töös osalevad paljud väga eripalgelised institutsioonid ja isikud, kelle tegevus seondub mäluvara kogumise, talletamise ja eksponeerimisega.

Mälu keskuse toimemudeli väljatöötamiseks palgati Creativity Lab OÜ eesotsas Ragnar Siiliga. Sügisel 2021 moodustati mälu keskuse juhtgrupp, jaanuaris 2022 kuulutati välja konkurss mälu keskuse spetsialisti ametikohale ja aprillis asus spetsialist tööle. Aprillist juunini keskenduti digikeskkonna väljavalimisele ning mälu keskuse ruumi tehnika ja mööbli soetamisele. Pidevalt hoiti kursis maakonna vallavalitsusi mälu keskuse tegevuste ja kulutustega.

Mälu keskuse juhtgruppi kuuluvad vallavalitsuste esindajad ja igas vallas koduloo teemadega tegelev isik, lisaks Raplamaa Sõnumite esindaja ning Rapla Keskraamatukogu direktor. Aastal

2022 kuulusid juhtgruppi Aare Hindremäe, Varri Väli, Virve Õunapuu, Sigrid Põld, Kalju Idvand, Heli Lints, Armar Paidla, Jüri Vaher, Tõnis Tõnisson, Õie Paaslepp. Koosolekuid protokollisid Urve Ellandi ja Kaja Tammar.

2. Töö materjalidega

Ametlikult kuulutati välja materjalide vastuvõtmine organisatsioonidelt ja eraisikutelt mälukeskuse avamisüritusel oktoobrikuu keskel.

Esimeste materjalide saabumisega sügisel hakkas välja kujunema töövoog, mis hõlmab nii sorteerimist ja puhastamist kui ka objektide edaspidisele säilimisele kaasaaitamist. Materjalide saabumisel laotab mälukeskuse töötaja kõik objektid (kaustad, ümbrikud, lahtised lehed jms) lauale, et saada esialgne ülevaade kogust, seejärel sorteeritakse materjalid kindlal alusel (üldjuhul temaatiliselt ja/või kronoloogiliselt) hulkadesse.

Skaneerimisele lähevad vaid Raplamaad puudutavad materjalid: piirkonnas tegutsenud institutsioone ja isikuid kajastavad objektid. Eraldi pannakse kõrvale üle-eestilised või teisi piirkond puudutavad materjalid, neid Raplamaa Mälukeskuses ei digita.

Materjalide kogumine saab alguse kommunikatsioonist, millest saab täpsemalt lugeda arengukava punktist 3. Mälukeskus kogub materjale nii eraisikutelt kui ka institutsioonidelt, kogude kohta vahetavad teavet võrgustiku liikmed. Raamatukogudest olid aktiivsemad teabevahendajad ja koostööpartnerid Kohila Raamatukogu, Vahastu raamatukogu, Purku raamatukogu – nende kaudu jõudsid vähemal või suuremal määral materjale juba ka mälukeskusesse.

Oktoobri alguses tuli mälukeskusesse läbi Kohila raamatukogu erakogus olev materjal Kohila paberivabrikust, novembris toodi Eevi Mahoni Kehtna-teemaline erakogu. Augustist kuni aasta lõpuni digiti mälukeskuses 6 erakogu paberkandjal materjale (Lisa 1) ning võeti vastu videofilme kolmelt isikult. Aasta lõpu seisuga on pooleli viie erakogu materjalide digimine ning kokkulepped on saavutatud veel kolme kogu läbitöötamiseks.

Digitud erakogud

1	Ilme Känd	Adila kooli fotod
2	Albert Saaler	Kohila fotod
3	Aime Sõber	Kohila fotod
4	Ene Kokk	Kohila paberivabrik
5	Juta ja Tiiu Hiie	
6	Milvi Heidenthal	

Poleli olevad tööd

1	Evi Mahoni	Kehtna seltsid
2	Eha Meidla	Diplomid
3	Hille Steinpilm	Vahastu kodulugu
4	Maimu Laane	Mälestusi Purkust
5	Milvi Tammik	Rapla ringkonnakomisjon

Mälukeskuse fotoaparaadiga pildistati 1. novembril üles Rein Berloko maalide näituse avamisüritus Rapla Keskraamatukogus, kokku 148 fotot. Mahukam töö oli Harry Jõgisalu näituse pildistamine 30. novembril Märjamaa Valla Raamatukogus, näitus on jäädvustatud 250 fotole.

Digimine

Digimise prooviperioodil augustis ja septembris 2022 skaneeriti varasemalt Rapla Keskraamatukokku annetatud materjale ning Hageri muuseumist saadud peamiselt reklaamtrükiseid. Skaneeritavate materjalide mitmekülsus andis hea arusaama kasutatava tehnika võimalustest ning DSpace keskkonna potentsiaalid.

Digimise etapid üldjuhul on:

- 1) Materjali ettevalmistus skaneerimiseks: sorteerimine, kiirkõitja puhul lehtede väljavõtmine kõitjast jms
- 2) Materjali skaneerimine: vastavalt materjali suurusele skanneri seadistus, lehtede üksahaaval skaneerimine
- 3) Töötlamine: tiff-failidest (säilituskoopia) koopiade tegemine, lõikamine ja keeramine, salvestamine väiksemamahulisse jpg-formaati kasutuskooptaks

Digitud materjalid tehakse avalikuks veebikeskkonnas digikogu.raplark.ee, mis on üles ehitatud DSpace programmile. Veebikeskkonna valikul lähtuti põhimõtetest, et keskkond oleks nii administraatoritele kui ka lõppkasutajale võimalikult lihtne ja arusaadav, keskkonna loomine ja ülalpidamine ei nõuaks palju finantse, keskkond oleks jätkusuutlik. Mais 2022 valiti välja DSpace'i programm, kuna selle kasutamine on ennast ära tõestanud nii mitmeski Eesti suures raamatukogus ning on kasutusel üle maailma tuhandetes mäluasutustes. Digikogu keskkonda aitas üles seada ning edaspidi infotehnoloogiliselt üleval hoida RIKS programmeerija-haldur Meelis Lilbok. Mälukeskuse digikogus on materjalid paigutatud valdkondadesse ja kollektsioonidesse.

DSpace'i ülesseadmisel mõeldi koostöös bibliograaf Urve Ellandiga välja esialgne kollektsioonide teemapuu, mis praktilise töö käigus on aga osaliselt muutunud. Materjali digikogusse ülespanemisel lisatakse maksimaalselt infot, mis materjali sisu kohta teada on: pealkiri, autor, ilmumisaeg, märksõnad, sisukirjeldus. Lisaks märgitakse ära, millisesse kogusse objekt kuulub või kelle haldusalas on.

Augustist kuni aasta lõpuni skaneeriti mälukeskuses 1429 lehekülge 414 nimetusest, sellest 717 lehekülge on töödeldud ja digikogusse üles laetud. Digikogus on aasta lõpu seisuga 194 kirjet, kõigil oli juures üks või enam faili.

3. Sise- ja väliskommunikatsioon

Sisekommunikatsioon

Mälukeskuse tegevusest informeerimisel alustati rohujuuretasandist ehk raamatukogude töötajatest, keda hoiti jooksvalt kursis keskuse arengutega ja põhimõtete kujunemisega. Sel juhul oskavad nemad omakorda infot elanikkonnale edastada ja vajadusel küsimustele vastata. Siinkohal on oluline mälukeskust tutvustada kõikidele maakonna raamatukoguhoidjatele, seda tehti nii 28. septembril Märjamaa valla töötajatega kohtumisel kui ka 2. detsembril maakonnaseminaril Raplas.

Väliskommunikatsioon

Mälukeskuse arengutest on jooksvalt kursis hoitud nii juhtgruppi kui ka vallavalitsusi. Aasta jooksul käidi kõikides valdades ja ROLis mälukeskuse tegevusi tutvustamas. Vallavalitsused ja ROL on peale projekti lõppu mälukeskuse peamised rahastajad, seega on oluline, et valdade juhid oleksid põhimõtete, arengute ja arendustega kursis.

Mais 2022 loodi mälukeskusele Facebooki konto, kuhu hakati lisama peamiseid uudiseid ja ülevaateid mälukeskuse tegevusest. Kokku tehti 28 postitust, aasta lõpu seisuga oli lehel 46 jälgijat.

Juulis 2022 loodi lisaks digikogu veebilehele ka mälukeskuse koduleht, kus on keskuse tutvustus ja tulevikus põhjalikud materjalide kogumise põhimõtted. Augustist kuni 2022. aasta lõpuni külastati mälukeskuse kodulehte 363 korral. On tulnud ettepanekud koostada kodulehele ka juba olemasolevate digikogude lingikogu ning tõsta raamatukogu veebilehel olev koduloo alammenüü mälukeskuse kodulehele. **Meedia**

Septembri alguses käis mälukeskuse spetsialist keskuse tegevustest rääkimas TRE Raadio saates „Aktuaalne Raplamaal“, intervjuu on järelkuulata <https://rapla.treraadio.ee/uudised/21409/kuula-intervjuud-raplamaa-malukeskus-otsib-logo>

Oktoobri lõpus tegi Olev Kenk uudisloo mälukeskuse avamisest, mida näidati 28.10.2022 ERR uudistes saates Aktuaalne Kaamera, veebilehel on kättesaadav tekstiline uudis koos videoga (<https://kultuur.err.ee/1608769324/rapla-keskraamatukogu-juures-avati-raplamaamalukeskus>) ning info käis läbi ka raadiouudistest <https://www.err.ee/1608769345/raplamaasai-malukeskuse>.

2022. aasta jooksul avaldati valdade ajalehtedes ja Raplamaa Sõnumites 19 artiklit mälukeskuse tegevusest, lisaks oli mälukeskust mainitud 18 artiklis.

4. Mälukeskuse külastused ja kasutus

Mälukeskuse ruum on kasutajatele olnud avatud alates aprillist, kui keskuse spetsialist tööle asus. Suveperioodil külastati mälukeskust paaril üksikul korral, rohkem juba sügis-talvel: aasta jooksul külastati mälukeskust 26 korral (ei ole arvestatud avamisürituse külalisi).

5. Üritused

Aasta suursündmus oli mälukeskuse pidulik avamine 14. oktoobril, kuhu oli kutsutud valdade esindajad, mäluasutuste, kultuuriasutuste ja koolide juhid ning raamatukogu ja kodulooga seotud isikud. Avamisel esinesid sõnavõttudega Õie Paaslepp ning Rapla abivallavanem ja mälukeskuse projekti koostaja Jüri Vaher, mälukeskuse toimemudelit tutvustas Ragnar Siil, digikogust rääkis põgusalt Jaana Tõnisson. Lühikeste sõnavõttudega esinesid valdade esindajad: Rapla vallavanem Gert Villard, Märjamaa vallavanem Meelis Välis, Kehtna valla

arendusjuht Varri Väli, Kohila vallavolikogu esimees Heiki Hepner. Viimane tegi ka pikema ettekande väljakutsetest Raplamaa Mälukeskusele.

Avamisürituse lõpetuseks kuulutati välja mälukeskuse logokonkursi võitja: rahvuslikku kodu sümboliseeriva ornamendiga logo, mille autor on Ruth Sotnik. Mälukeskuse logo konkurss toimus 1.–30. septembrini 2022. Logo kavandi võisid konkursile esitada kõik huvilised olenemata vanusest ja elukohast. Saadeti kaheksa kavandit, mille hulgast valis võitja välja mälukeskuse juhtgrupi liikmetest koosnev žürii: Aare Hindremäe, Varri Väli, Virve Õunapuu, Sigrid Pöld, Kalju Idvand, Heli Lints, Armar Paidla, Jüri Vaher, Tõnis Tõnisson, Õie Paaslepp ja Urve Ellandi. Konkursi võitjat tunnustas Rapla Keskraamatukogu koostöös Raplamaa ettevõtetega: ligi 300 euro väärtuses auhinnakomplekti aitasid kokku panna Tohi Destillery, Haideaed, Kaldkriips, pubi Vana Bussikas ja Lillesahver.

RAPLAMA
MÄLUKESKUS

Tegevusplaanid 2023. aastaks:

- Korraldada kohtumisi koduloolastega ja koduloohuvilistega, kooliõpetajatega, kogukondadega.
- Tutvustada järjepidevalt digikogus olevaid materjale valdade ja maakonna ajalehtedes. □ Koguda ja digida materjale eraisikutelt ja institutsioonidelt.
- Luua raamatukogu füüsilisse hoidlasse koht mälukeskusele antud materjalide püsivaks säilitamiseks.
- Töötada välja kirjalikud juhendid tööprotsessidest ja nõudmistest.
- Töötada välja autorilepingud.
- Koolitada välja esimesed raamatukoguhoidjad/koostööpartnerid, kes hakkavad materjale digikogusse lisama.

Lisa 1

Osaletud üritused, koolitused:

- 22.05.2022 veebiseminar „Ununenud looming kättesaadavaks. Kes võib autoriõigusest?“
- 27.05.2022 Trüki- ja paberikunstikeskuse (TYPA) külastus, Tartu
- 13.07.2022 veebiseminar „Libraries and museums as a safe space for dialogue and information literacy“
- 11.–12.08.2022 ERÜ noorteklubi suveseminar BibliCamp 8, Märjamaa
- 16.08.2022 veebiseminar „Highlighting experiences for integrating local history and genealogy materials with K-12 students“, The Local History and Genealogy Section of the IFLA
- 23.08.2022 veebiseminar „Something Old, Something New — Using Social Media to engage Communities with Local History Workshop“, The Local History and Genealogy Section of the IFLA
- 26.–27.08.2022 Raplamaa raamatukoguhoidjate suvelaager, Laukataguse puhkeküla
- 06.09.2022 veebikoolitus „Raamatukogu kui pärimuspesa“
- 30.09.2022 veebiseminar „Raamatukogude rollist ohutuma küberruumi loomisel“
- 11.10.2022 veebiseminar „XVII oskuskeelepäev“
- 17.10.2022 veebiseminar „Faro konventsiooni regionaalne seminar, Faro Convention Regional Seminar“
- 29.10.2022 Hageri muuseumis trükimasinate näituse avamine
- 01.11.2022 Teadusraamatukogude visioonikonverents, veebruar
- 10.11.2022 veebiseminar „Ühed ja nullid tulevikumullis: digitaalse säilitamise võlus ja valud“, Tallinn
- Alates mai 2022 Rahvusarhiivi uurijatunnid **Ettekanded, kohtumised, koosolekud:**
 - 04.05.2022 Sisekaitseakadeemia raamatukogu, tutvumine keskkonnaga DSpace
 - 05.05.2022 Tartu Ülikooli raamatukogu, tutvumine keskkonnaga DSpace (veebis)
 - 11.05.2022 Mälukeskuse väike grupp
 - 21.05.2022 Kohila raamatukogu (ettekanne „Raplamaa Mälukeskus“)
 - 06.06.2022 Kohila Vallavalitsus □ 07.06.2022 Märjamaa vald, osakonnajuhtide koosolek
 - 07.06.2022 Kehtna Vallavalitsus □ 17.06.2022 ROL täiskogu
 - 19.08.2022 Hageri muuseum
 - 24.08.2022 Rapla Keskraamatukogu nõukogu
 - 25.08.2022 Mahtra muuseum
 - 06.09.2022 TRE raadio intervjuu
 - 21.09.2022 Rapla vallavalitsuse kultuuri- ja spordikomisjon
 - 28.09.2022 Märjamaa raamatukogude töötajad ja kodu-uurijad
 - 27.10.2022 XV teadus- ja erialaraamatukogude päev (ettekanne „Elame hetkes! Minevik ja tulevik pole olulised“)
 - 14.11.2022 Vahastu raamatukogu, kohalik kogukond

- 21.11.2022 Kuimetsa, kultuurikorraldajad